

Smoláková, Mária

Stredoveké nástenné malby Zvolenského hradu

Archaeologia historica. 2002, vol. 27, iss. [1], pp. 289-306

ISBN 80-7275-031-3

ISSN 0231-5823

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/140470>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

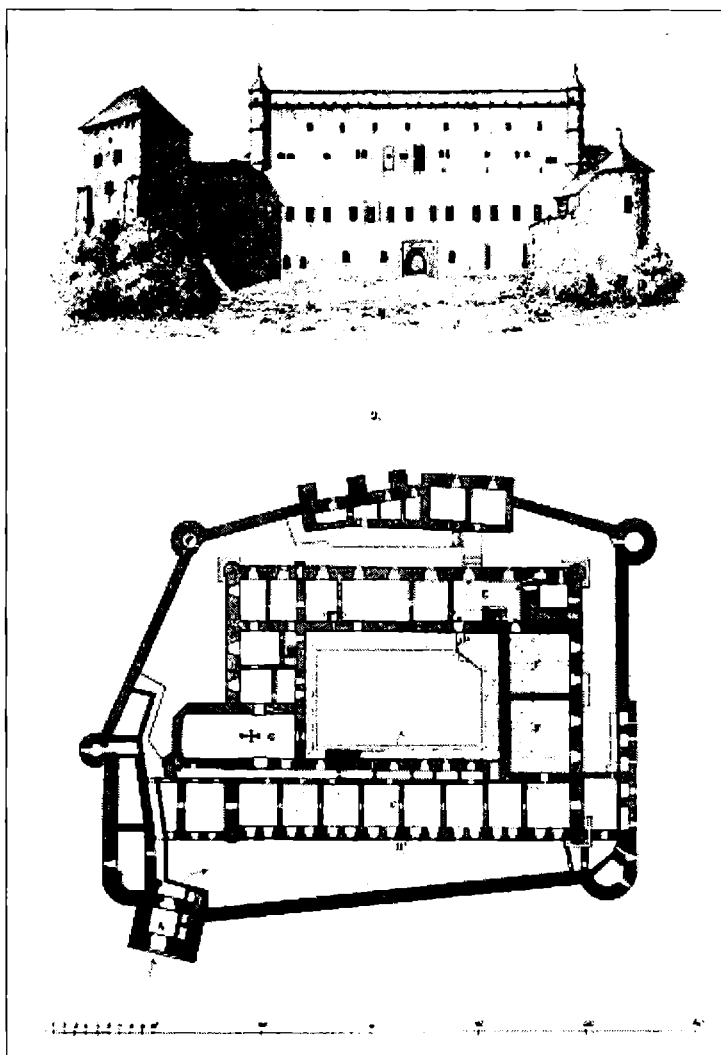
Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Stredoveké nástenné maľby Zvolenského hradu

MÁRIA SMOLÁKOVÁ

Na slovenských hradoch evidujeme len veľmi málo dokladov stredovekých nástenných malieb, ktoré však ako tradičné výtvarné prostriedky – aj podľa neobyčajne bohatej produkcie v našej sakrálnnej architektúre – zohrávali nepochybne dôležitú úlohu pri výzdobe reprezentačných a obytných panských interiérov i kaplniek hradných sídiel. Z väčšiny zostali ruiny a iba náhodne sa v nich popri zbytkoch polychromovaných omietok zachovali aj fragmenty s určitejšími motívami, ako napríklad časti figúr v jednej z okenných ník tzv. Barborinho paláca na Trenčianskom hrade, v bývalej kaplnke hradu Uhrovec pozostatky scény Ukrižovania alebo na hrade Beckov, tak isto v bývalej kaplnke vegetabilný ornament, figurálne medailóny a maľované architektonické prvky okenných špaliet, v palácoch tohto hradu je doložený hlavne na sutinových úlomkoch omietok zelený akantový ornament. Viac možností nálezov mohli poskytnúť trvalo obývané alebo neskôr inak funkčne využité hrady, v ktorých však časté radikálne romantické prestavby 19. a začiatku 20. storočia viedli zrejme k úplnému zániku stredovekých artefaktov (napríklad Bojnický alebo Smolenický hrad). Výnimkou sú zatiaľ dve takéto sídla, kde sa zhodou okolností rozsiahlejšie úpravy nerealizovali v plnej miere. Jedným z nich je Oravský hrad s niekoľkými, dnes obnovenejšími renesančnými interiéromi a neskorogotickou výmaľbou miestnosti strednej obytnej veže, druhým Zvolenský hrad s viacerými maliarskymi fragmentmi, poskytujúcimi aspoň sčasti predstavu o stredovekej podobe jeho vnútorných priestorov. Dosiaľ neboli súhrnne spracované, ani motívicky a typologicky identifikované.

Dejiny tohto hradu sú dostatočne známe predovšetkým vďaka prvej a zatiaľ stále poslednej monografii Dobroslavý Menclovej z roku 1954, ktorá analyzovala jeho stavebný typ, zdôraznila výnimočnosť architektonického konceptu so vzťahom k talianskym mestským hradom, určila slohové vývinové etapy celého komplexu a sčasti zaznamenala i novšiu históriu funkčného využitia a plánov obnovy. Podľa jej datovania, opakovaného v takmer všetkých novších príspevkoch, vybudovali hrad v hlavných častiach, t.j. štvorkrídlovej pravidelnej dispozícii okolo stredného obdĺžnikového nádvorja, s dvomi vežami v rohoch západného krídla a kaplnkou na južnej strane v rokoch 1370–1380 v dobe Ľudovíta I. ako kráľovské sídlo, kaplnku dokončovali za Žigmunda Luxemburského na sklonku 14. storočia. Prvú väčšiu prestavbu kladie podľa neskorogotických portálov v južnom krídle do doby okolo 1490–1510 spolu s výstavbou vonkajšieho opevnenia, zvýšenie hradu o dve nové poschodia s nárožnými vežičkami, prestavbu opevnenia a dvorovú arkádu po roku 1548. Mladšie úpravy interiérov, najmä vstavaná priečok a klenieb do veľkých sál a s tým súvisiace zmeny vstupov a okenných otvorov zaraďuje do doby okolo polovice 17. storočia. Vtedy už hrad vlastnili Eszterházyovci (od 1626), ktorí dali pred rokom 1784 prestavať aj kaplnku. Po roku 1805, keď hrad odkúpil štát, sa už neuskutočnili žiadne väčšie renovácie a priestory sa využívali na najrozličnejšie účely (kasárne, sklady, škola, nájomné byty). V závere D. Menclová (1954, 59) pripomína už len nerealizovaný projekt obnovy Dušana Jurkoviča z rokov 1924–1925 (bližšie k nemu Bořutová-Debnárová 1993, 111–114, Šášky 1957, 94–95). Medzitým však v rokoch 1894–1901 a 1908–1910 prebiehali na podnet uhorskej Štátnej pamiatkovej komisie opravné práce na exteriéroch (Jankovič 1973, 27) a jedným z podstatných výsledkov bola na celom obvode hradu obnova hrebeňa atiky, zostaveného zo striedavých poloblúkov a dvojíc zdvihnutých štvrtoblúkov (lastovičích chvostov). Novú

Obr. 1. Zvolenský hrad, pohľad zo severnej strany a pôdorys 1. poschodia, F. Kubinyi, 1864 (Archív OMvH Budapešť).

podobu atiky – hoci s proporčnými nepresnosťami – zachytáva už akvarel Viktora Myszkovszkeho z roku 1903 (vo fonde Šarišského múzea v Bardejove, Lovacký 1999, 52). Na jeho dosiaľ nepublikovanom staršom akvarele – pohľad na Zvolenský hrad z juhozápadnej strany, signovaný a datovaný vpravo dolu MYSZKOVSZKY VIKTOR. KASSA. 1895 (Krajský pamiatkový úrad v Budapešti, inv. č. K 8500) – sú štítky atiky ešte zamurované. Tento akvarel je pozoruhodný i zaznamenaním dnes neznámeho dátumu 1527 na pravom nároží domu, pristavanom z parkánovej strany k južnému múru opevnenia vedľa zrejme staršej vežovitej stavby, ktorú D. Menclová (1954, 45) určuje ako pravdepodobný príbytok hradného hajtmána, pôvodne prepojený dreveným mostíkom s južným krídlom paláca.

V záverečnej etape uvedenej obnovy hradu sa pravdepodobne mala reštaurovať aj maľba valenej klenby podjazdu, vedúceho takmer v strede severného krídla do nádvorja. Reštaurátor István Gróh z nej vtedy vyhotovil akvarelovú kópiu, podľa evidenčných údajov

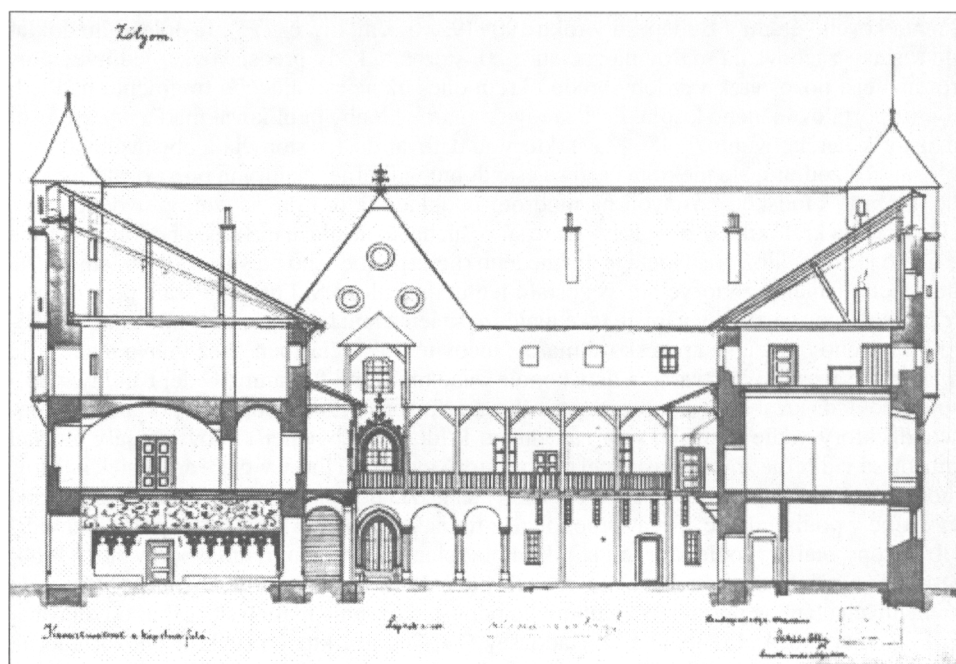
Pamiatkového úradu v Budapešti v roku 1909 (92×66 cm, inv. č. 477). Je dôležitým dokladom stavu zachovania maľby na začiatku 20. storočia, kedy predstavovala jediný známy rozsiahlejší pozostatok výzdoby hradu okrem dnes už nejestvujúceho fragmentu nad jedným z portálov južného krídla. Prvú správu o maľbe klenby publikoval maďarský profesor a historik Ferenc Kubinyi (1864, 37), ktorý ju datoval do 15. storočia a opisoval ako „vyblednutú a zodratú, ale niektoré časti sú ešte dobre viditeľné. Najprv je pozorovateľný kruhový obraz s ľudskou postavou na modrom podklade, ktorá predstavuje pravdepodobne svätca alebo kráľovskú osobu. Rysy tváre sú zošúchané, na hlave má niečo podobné korune a okolo je žltá svätožiara. Odetá je do hnedého rúcha podobného plášťa so žltým lemom, na ňom boli písmená, z ktorých dnes zostalo len majuskulové S. Postava držala pestrú guľu. V bielom ráme sú zbytky nápisu, také malé, že sa len zdajú byť v gotickej minuskule. Okolo kruhového obrazu sú arabeskové maľby, lúčovité linky, čiastočne tiež tmavohnedé, žlté a biele kvety osobitých tvarov a listy kontúrované tmavšími farbami“. Dalej Kubinyi píše a dokladá kresbou výzdobu nad strieškovou rímsou neskorogotického portálu na 1. poschodí, ktorý vedie z južného do západného krídla, do „bývalej kráľovskej sály“. „Nad rímsou sú viditeľné zbytky nástennej maľby, ktorú vytvárajú linky v tvare arabesiek a listov, modrých, červenohnedých a zelených. Linky sa krížia do vejárov. Celok maľby sa podobá výmaľbe v podbráňi a je aj pravdepodobne z rovnakej doby. Na samotnom portáli sú viditeľné stopy maľby, podľa ktorých stĺpiky boli zelené a vyhlbeniny tmavočervené“ (1864, 38). Táto výzdoba sa nezachovala, v rokoch 1985–1986 sa len rekonštruovala polychrómiu kamenných článkov portálu. Na Kubinyiho popis a datovanie malieb sa neskôr odvoláva aj F. F. Rómer (1874, 151–151) a D. Radocsay (1954, 239), ktorý prvýkrát upozorňuje na akvarelovú kópiu malieb klenby podjazdu s datovaním do začiatku 20. storočia.

Ďalšie doklady nástenných malieb boli na Zvolenskom hrade objavené až počas rozsiahlej rekonštrukcie objektu, zahájenej žiaľ bez predchádzajúcich výskumov v roku 1956. Už predtým, v roku 1949, sa popri obývaných priestoroch (byty pre 19 rodín) upravovali niektoré miestnosti západného a južného krídla pre zbierky lesnícko-drevárskeho a okresného vlastivedného múzea a pre okresný archív (Šášky 1957, 95), pričom mohli byť zničené prípadné pozostatky starších malieb. V týchto častiach hradu sa napokon z maľovaných výzdob nezachovalo nič okrem jednej špalety gotického lomeného portálu na 1. poschodí, prepájajúceho juhovýchodnú rožnú miestnosť so susednou v južnom krídle. O maľovanej špalete, ktorá je potvrdením niekdajšej výmaľby celej miestnosti, sa zmieňuje iba G. Balaša (1964, 36): „Roku 1962 boli objavené v priečnom múre na 1. poschodí južného krídla dve torzá kamenných portálov, ktoré sa doplnili. V parapete gotického portálu objavili sa zvyšky nástenných malieb, z ktorých ostali po stenách len tu i tam drobné fragmenty. Sú to rastlinné rozvilinky farby zelenej a červenej, v dolnej časti žltá-hnedá a červená. Prevláda farba zelená a červená.“ Maľbu špalety následne reštauroval G. Baláž.

Výskumy hradu prebiehali až v šesťdesiatych rokoch, keď už značne pokročili stavebné rekonštrukčné práce podľa projektov arch. J. Moreňa a neskôr arch. K. Chudomelku. Napriek nepriaznivým podmienkam a problémom, ktoré takýto postup vyvoláva, priniesli archeologické, stavebno-historické a reštaurátorské výskumy nové závažné poznatky. Preukázali najmä existenciu sakrálnej architektúry pred výstavbou hradu (Schönweitzová 1972), staršiu hradbu pred vznikom neskorogotického opevnenia (Vallašek 1988), množstvo fragmentov kamenných architektonických článkov a do veľkej miery pôvodnú podobu kaplnky s jej nezvyčajne bohatým kamenárskym vybavením (Leixner, Fiala 1974, Matuščík 2000).

K dôležitým náleziom patrili fragmenty omietok s maľbou v severnom krídle, ktoré mohli byť pri uváženejšom prístupe rozsiahlejšie. G. Balaša (1964, 36) pripomína, že „nevedomosťou podniku Rekonštrukcie sa stalo, že bola obitá vakovka vo všetkých priestoroch 1. poschodia. Torzá ostali na niektorých miestach na severe, ako aj v špaletách mohutných gotických okien. Neopatrnosťou sa stalo, že zámok bol ochudobnený o jednu najvzácnejšiu pamiatku, o svoju pôvodnú vnútornú výzdobu stien“.

V tzv. stĺpovej sále 1. poschodia (plochý strop podopieraný betónové stĺpy), zaberajúcej

Obr. 2. Zvolenský hrad, severo-južný rez, O. Szteblo, 1896 (Archív OMvH Budapešť).

Obr. 3. Zvolenský hrad, pohľad z juhozápadnej strany, akvarel, V. Myszkovszky, 1895 (Archív OMvH Budapešť).

Obr. 4. Sieň na 1. poschodí severného krídla, sokel s textilným závesom v okennej špalette južnej steny (foto autorka).

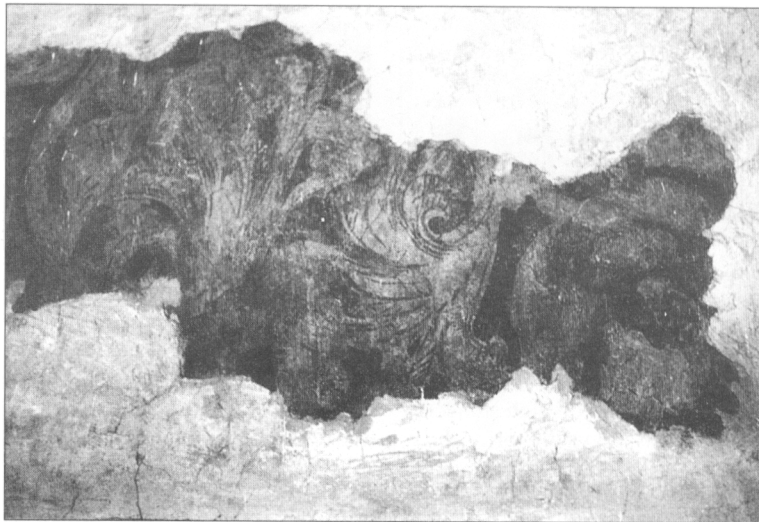
Obr. 5. Talianska brokátová látka z 15. storočia (Reichel 1956, obr. 37).

dnes takmer celé severné krídlo, sa zachovalo a G. Balážom v roku 1963 reštaurovalo trinášť fragmentov na oboch dlhších stenách a v okenných nikách. Dosiaľ sa im venovala len okrajová pozornosť v správach o priebehu rekonštrukcie hradu. M. Izakovičová (1964, 136) poznamenáva, že „na stenách bola viacfarebná výmaľba, kde základnú ornamentiku tvoril rozvinutý akant do tapetového vzoru. Zachovali sa už len fragmenty, ale možno sa domnievať, že všetky miestnosti boli ornamentálne vymaľované. Dnes ako najstaršia sa ukazuje maľba so širokými akantovými listami bez tieňovania z 2. pol. 14. storočia v miestnosti severného krídla na 1. poschodí, ktorá pri terajšej stavebnej úprave bola spojená s bývalou rytierskou sálou“. A. Jursa (1970, 15) len konštatuje, že „v severnom krídle sa konzervovali zbytky akantovej dekoratívnej maľby stien z poslednej tretiny 14. storočia“. Neskôr ich datuje M. Tognier (1988, 115) do prelomu 15. a 16. storočia spolu s ostatnými maľbami. Iné významnejšie práce sa nimi nezaoberajú. E. Ďurdiaková (1971, 121–124) analyzuje len maľbu klenby podjazdu, ktorú datuje do Menclovou stanovenej neskorogotickej prestavby v rokoch 1490–1510, rovnako i J. Krása (Dvořáková, Krása, Stejskal 1978, 174) – v hesle Zvolen-hrad sa zmieňuje iba o dekoratívnej maľbe podjazdu a Kubinyim zaznamenaného ornamentu nad neskorogotickým portálom južného krídla. Ďalšiu maliarsku výzdobu stien schodiska v severnom krídle so systémom iluzívnych kaziet pripomenul iba M. Tognier (1988, 115). Po jej náleze reštaurátorom A. Leixnerom v roku 1963 ju reštauroval J. Pakan a V. Iliev (Oblasťný reštaurátorský ateliér Banská Bystrica) v rokoch 1984–1985. Podľa protokolu o reštaurovaní (Pakan, Iliev 1986, 8–9) patrí omietková vrstva s touto maľbou medzi najstaršie zachované interiérové omietky hradu s datovaním do prvej polovice 15. storočia.

Z celého súboru maliarskych pozostatkov Zvolenského hradu sú najkvalitnejšie a relatívne najrozsiahlejšie fragmenty vo veľkej sieni 1. poschodia severného krídla. Nepochybne to bola najreprezentatívnejšia miestnosť, lebo jediná mala osobitnú formu veľkých šesťdielných okien s vnútornými krížmi a prevýšeným stredom, štyri na severnej stene smerom k mestu a tri na južnej do nádvorja. Dnešná dĺžková rozloha sály však nezodpove-

dá pôvodnej dimenzii, pri obnove v šesťdesiatych rokoch ju rozšírili západným aj východným smerom. Pôvodne samostatná východná miestnosť vedľa kaplnky bola podľa názoru A. Fialu (ústne zdelenie) určená kráľovi a mala zrejme bohatšie okná (predpokladá, že v sekundárnej polohe nájdený fragment šesťdielného okna, na rozdiel od ostatných s vloženou kružbou, patril práve do tejto miestnosti – dnes sú na severnej stene rekonštruované dve jednoduché okná s vnútorným krížom). V stenách tohto priestoru sa nezachovali žiadne staršie omietky, vyskytujú sa iba v časti so šesťdielnymi oknami.

Pre koncept maliarskej výzdoby i datovanie je smerodátňá v prvom rade jedna z okenných ník južnej steny (druhá od západnej strany), ktorá zostala dosiaľ bez povšimnutia. Na väčšine plochy pravej zošikmej špalety (šírka 105 cm) sa zachovala omietka s maľbou

Obr. 6. Sieň na 1. poschodí severného krídla, fragment maľby na južnej stene (foto autorka).

Obr. 7. Sieň na 1. poschodí severného krídla, fragment maľby na severnej stene (foto autorka).

a napriek úbytku z vrchnej vrstvy má v dolnej časti jasne čitateľné prvky. Vo výške cca 165 cm nad úrovňou dnešnej podlahy ukončujú horizontálne tmavosivé linky tmavookrový sokel s rovnakým linkovým naznačením rímsy pod zošikmeným pultom, vymedzeným bielymi pásikmi. Cez stred soklu je prevesený iluzívny textilný záves v šírke 61 cm, ktorý perspektívne sleduje zalomenie pultu v tupom uhle smerom dovnútra miestnosti. Postranné lemy závesu sú červenohnedé, rovnako ako vzor tkaniny a pri lemoch horizontálnou šrafúrou naznačené pretkávanie nítí. Hlavným motívom je doprava vysunutý veľký sedemlaločnatý list s horným ukončeným do špičky, v jeho vnútri je šupinovým prekrývaním trojuholníčkov naznačený plod. Vyrastá zo zakrivenej stonky na podklade širšieho pásu, ktorý pokračuje nad veľkým listom. V ostatnej ploche sú fragmenty lístkov a plodov, viazaných pôvodne k zakriveným líniam stoniek. Celok závesu bezprostredne prepisuje talianske brokátové, zamatové alebo damaškové látky, vyrábané v druhej polovici 15. storočia hlavne vo Florencii, Benátkach, Lucce, Miláne a Janove. Ich raporty rastlinných ornamentov sú vytvorené spojením vlnito stúpajúcich, súbežných veľkých úponiek, tzv. kmeňov, s dominantnými prvkami granátového jablka, prípadne ananásu alebo bodliakového kvetu s listami (podľa čínskych a perzských textílií s lotosovými kvetmi), okolo hlavných kmeňov sa ešte oviňajú slabšie úponky s lístkami a kvetmi (Reichelt 1956, 9–10, 80–81, Gollerová-Plachá 1937, 22–23, Bravermanová, Lutovský 2001, 221–223). Tieto drahé veľkovzorové látky sa dovážali do Zaalpia (zachovali sa hlavne ako liturgické rúcha) a často sa zobrazujú najmä v tabuľovej maľbe ako trónne závesy alebo honosné odevy, prípadne ich vzory na zlatých pozadiach v poslednej štvrtine 15. storočia (Flik, Olszewska-Świetlik 2001, 49–55). Zvolenský imitovaný záves datujeme do rovnakej doby a tým aj výmaľbu celej siene, čomu zodpovedajú všetky ďalšie komponenty.

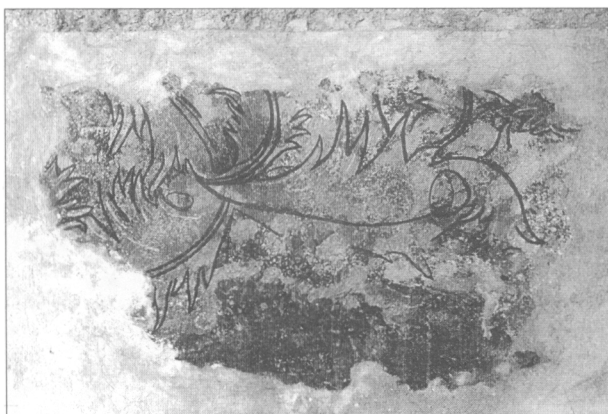
Špaleta, na ktorej sa tento podstatný prvok zachoval, nesie aj inú dôležitú súčasť maliarskeho programu siene. Nad pultovým soklom sú dnes pozorovateľné široké štetcové tmavosivé linky na stmavnutom okrovom základe, ktoré prebiehajú po výške, vľavo v miernom prehnutí, napravo sa zhora nadol rozvetvujú a dolu, tesne nad soklom, sa stáčaajú do smyčiek a lámu do ostrých uhlov. Evidentne sú pozostatkom kresbového základu drapérie figúry, ktorej horná časť je už deštruovaná. Systém línií naznačuje jej postoj s pootočením doprava, smerom k okennému otvoru. V rozmedzí drapérie je ešte na pravej strane viditeľný vertikálny sled navzájom spojených pretiahnutých linkových kosoštvorcov. Možno ich považovať za články reťaze (snáď držanej v ľavej ruke) a za atribút postavy. V tom prípade by mohla predstavovať sv. Leonarda (podľa legendy sa na dvore kráľa Chlotarika alebo Chlotara I. zasadzoval o oslobodenie väzňov), ktorý bol uctievaný v 15. storočí hlavne v Rakúsku a v južnom Nemecku ako ochranca väzňov a koňov (Sachs, Badstübner, Neumann 1980, 239–240). Zobrazuje sa v liturgickom rúchu (na záver života bol opätom ním založeného benediktínskeho kláštora Noblac pri Limoges), čomu by zodpovedala pravá siluetová línia postavy. Táto identifikácia sa však nedá s istotou potvrdiť. Najpodstatnejšie však je začlenenie stojacej figúry do okennej špalety, naviac zdôraznenej aj prevesenou drahou látkou cez pult soklu. Na základe takto určených motívov predpokladáme rovnakú maliarsku náplň všetkých špaliet veľkých šesťdielných okien, t. j. iluzívny sokel so vzorovanou textíliou a stojacou figúrou nad ňou. Nie je pritom bez zaujímavosti počet týchto okien. Je ich sedem a štrnásť špaliet mohlo vyvolať výber svätcov skupiny 14 pomocníkov, medzi ktorých sa príležitostne (hlavne podľa miestnych patrocínií) zaraďoval aj sv. Leonard (Sachs, Badstübner, Neumann 1980, 270–271).

Maliarsky rozvrh stien siene mal základ v prebiehajúcom sokli, potvrdenom pokračovaním jeho horizontálnych liniek z popísanej špalety južného okna za roh na plochu steny a ďalším drobným zbytkom na inom mieste. Rozsah fragmentu tesne pri špalete je žiaľ príliš malý, preto okrem farebnej skladby (červenohnedý povrch soklu a tmavookrová plocha pultu) neobsahuje ani náznak textilného závesu ako v okennej špalete. Predpokladáme však, že aj tu takéto iluzívne závesy prekrývali pultový sokel. Najbližšia analógia takéhoto motívu z približne rovnakej časovej vrstvy je v maľovanej miestnosti tzv. Thurzovho domu

v Banskej Bystrici (Smoláková 2001, 227–240), kde je podobne formovaný vysoký sokel s prevesenými tkaninami v pravidelných odstupoch (dnes nezreteľné stopy liniek sú s najväčšou pravdepodobnosťou pozostatkom textilných vzorov). Ďalší doklad z doby okolo roku 1490 poskytuje český hrad Žirovnice – kaplnka a zelená sieň – s veľkovzorovými závesmi v soklovej zóne (Krása 1964, 282–300, Krása 1978, 288–296). Oba príklady (okrem žirovnicekej kaplnky) pritom prezentujú typ zelenej izby, ku ktorému sa zaraďuje aj zvolenská sieň. Priamo nad soklom vyrastala spleť úponiek s akantovými listami až po strop, podopieraný kamennými konzolami, doloženými v torzách. Táto výzdoba na siedmich fragmentoch omietok (vo veľkosti od cca 200×80 do 30×50 cm) má už dnes stratenú vrchnú farebnú vrstvu, zachovala sa len základná kresba – na niektorých miestach s detailných prepracovaním obrysov, žilkovania i šrafúrou vyjadrenej modelácie – a stopy zelenej farby. V najlepšom stave sú dva fragmenty pri jednom zo severných okien (štvrté zo západnej strany), ktoré dávajú predstavu o pôvodnom farebnom komplexe. Okenná nika mala červeno-ohnedý lem s čiernymi linkami, naznačujúcimi profiláciu. Tesne k lemu vedené zakrivené alebo stáčajúce sa stonky a mätko sa prehýbajúce listy s rôzne nasmerovanými zúbkami sú vykreslené tenkými štetcovými čiarami a prekrývala ich vrstva zelenej farby. Obrysy zdôrazňuje ešte široké čierne tieňovanie. V plôškach medzi stonkami a listami, pokiaľ ich tieňovanie úplne neprekrýlo, bola nanesená okrovočervená farba. Maľba teda vychádza z princípu zelených rozvilín na okrovočervenom základe, ktorý väčšinou zakrývali z rozvilín vrhnuté silné tieňe. V konečnom dôsledku to bola ilúzia nad múrikom sokla vyrastajúcej hustej rastlinnej spleti s presvitajúcou slnečnou žiarou. Je otázne, či boli do rastlinného rámca stien zakomponované aj figurálne obrazy. Ak by sme pripustili takúto možnosť, rozhodne neboli tak rozsiahle ako v inak typologicke a štýlovo najbližších spomenutých maliarskych celkoch v Banskej Bystrici a v Žirovnici.

V západnom závere južnej steny sa nachádza ešte jeden fragment s maľbou (cca 55×90 cm), ktorá je iného charakteru ako pri šesťdielných oknách. Zaráditeľná je však do rovnakého časového horizontu, preto predpokladáme, že táto časť bola pôvodne od veľkej siene oddelená. Jediné torzo výzdoby tvorí zhľuk veľkých zelených, na okrajoch rozstrapatených listov s prehrnutými časťami a bez viditeľných stoniek. Nie je tu šrafúra zatienných plošiek, len presné vykreslenie tvarov čiernou linkou a ich vnútorné lemovanie, prípadne žilkovanie bielou linkou. Blízke sú napríklad bordúram modlitebnej knihy Juraja z Münsterbergu v Rakúskej národnej knižnici. Datuje sa pred rokom 1488 a J. Krása (1978, 412–417) označuje tento typ ako nový druh ornamentu, lepšie zodpovedajúci vypätému vegetabilizmu vrcholnej fázy neskej gotiky ako tradičný akant a objavujúci sa okolo roku 1490 aj v skupine juhonemeckých (bavorských a švábskych) graduálov a žaltárov. V zvolenskom fragmente je dnes pod listami neurčitá časť sivého tónovania so stopami rôzne zakrivených tmavých liniek, ktoré navodzujú predstavu vzorovania drapérie, pravdepodobne veľkých lupeňových kvetov. Horná úroveň predpokladaného iluzívneho závesu je asi 250 cm nad podlahou, nekorešponduje teda so soklovou zónou v ďalšej časti steny.

Všetky maliarske fragmenty siene preukazujú vyspelý maliarsky prejav a dekoratérsku profesionalitu, s motivickým predobrazom v grafických listoch (napr. Martina Schongauera alebo Israhela van Meckenem). Pravdepodobne v tom čase pracovalo na hrade viacero maliarov. V dnešnej sieni severného krídla prinajmenšom dvaja (jediný figurálny motív špalety nie je možné kvôli prílišnej torzovitosti posúdiť), pričom sa v skupine fragmentov pri šesťdielných oknách pravdepodobne preukáže veľmi úzky vzťah k ornamentálnej maľbe zelenej izby tzv. Thurzovho domu v Banskej Bystrici. Je v nich evidentná tvarová a štýlová podobnosť i prežarovanie okrovočerveného základu, aj keď sa tento motív v banskobystrickej maľbe uplatňuje v iluzívnych kamenných kružbách okolo okenného otvoru. Na príbuznosť zvolenských a banskobystrických malieb upozornila už síce E. Ďurdiaková (1971, 124), nie však v súvislosti s fragmentmi siene severného krídla, ale s maľbou klenby podjazdu. Tento kontext sa nezdá byť opodstatnený okrem všeobecnej podobnosti niektorých rastlinných detailov.

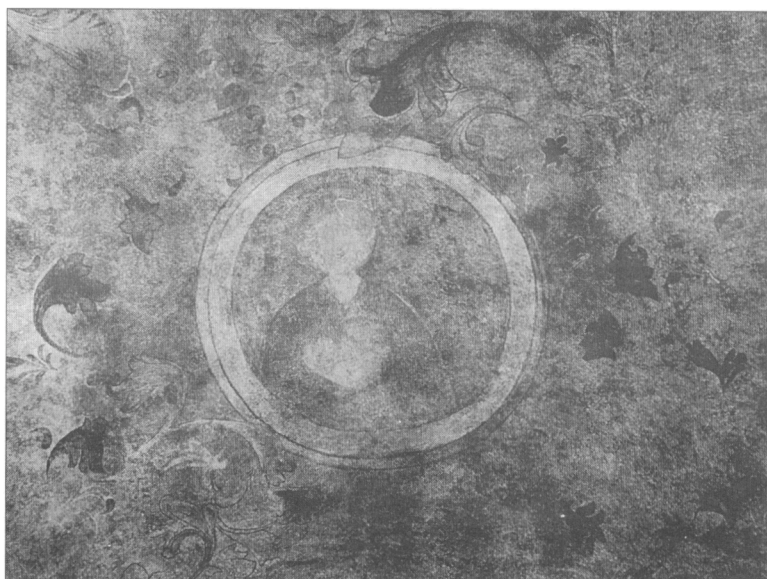

Obr. 8. Sieň na 1. poschodí severného krídla, fragment maľby v západnej časti južnej steny (foto a kresba autorka).

Obr. 9. Akvarelová kópia maľby na valenej klenbe podjazdu, I. Gróh, 1909 (Archív OMvH Budapešť).

Valená klenba podjazdu v severnom krídle predstavuje ďalší celok z neskorogotického obdobia. Jeho čitateľnosť je však značne obmedzená napriek nedávnomu reštaurovaníu (1992–1994, M. Ďuricová), pri ktorom bolo možné zvýrazniť už len torzá (asi 30 %) jednotlivých prvkov. Ich úbytok je zjavný aj voči spomínanej, veľmi presnej akvarelovej kópii

Obr. 10. Maľba na valenej klenbe podjazdu, polopostava so svätožiarou v kruhovom medailóne (foto M. Ďuricová).

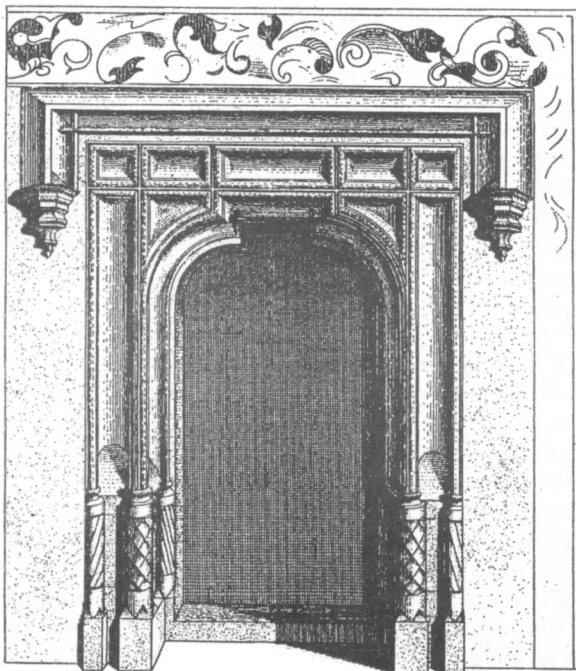
z roku 1909, na ktorej je ešte zachytená výplň rôznosmerných, pretiahnuto zakrivených akantových listov s prehnutými koncami v bielych linkách základnej kresby a napríklad aj z listov vyrastajúca polopostava divého muža so štítom. Dnes sú na zelenom základe klenby väčšinou samostatné lístky rozličných tvarov v hnedej, okrovej, červenohnedej a modrozelenej farbe alebo len v podkresbe s čiernou siluetou a bielymi vnútornými linkami. Pôvodný systém výzdoby zrejme vychádzal zo sústredenia osobitných prvkov v strednej pozdĺžnej osi klenby. Okrem dominantného medailónu, posunutého smerom k nádvoriu, ich tvorili veľké ľaliovité kvety so širokými miskovitými kalichmi, prehnutými okvetnými lístkami a bobuľkami na silných stonkách, vychádzajúcich z trsov nad kamennými rímsami sedlíí. Takéto motívy ani ich organizácia a farebná skladba sa v hornej sieni nenachádzajú, celok teda treba chápať ako dielo samostatného maliara, schopného vytvárať zložitejšie ornamentálne štruktúry. Zatiaľ nemožno prijať Kubinyiho názor (1864, 38) o vzľahu tejto maľby k nezachovaným vegetabilným ornamentom v rámovaní sedlového portálu 1. poschodia južného krídla – známe sú len z jeho kresby, zaznamenávajúcej už vtedy iba torzo výzdoby. Viazu sa k osadeniu portálu, ktorého vznik (1490–1510, Menclová 1954, 41–42) bude pravdepodobne potrebné posunúť do mladšieho obdobia v súvislosti so skupinou príbuzných kamenárskych prác (Zvolen, Banská Bystrica, Banská Štiavnica) z tridsiatych rokov 16. storočia.

Problémom zostáva náplň kruhového medailónu (priemer 155 cm) v iluzívne plastickom ráme s asymetricky doľava posunutou polopostavou. Zachovala sa len jej silueta a stopy farebnej vrstvy, retušou po poslednom reštaurovaní zjednotené do plôch hnedého rúcha, svetlookrového inkarnátu tváre s oranžovohnedou svätožiarou, pozadia s prevahou modrej, na prsiach sivej a ružovej v neurčitom tvare. Identifikácia figúry už nie je jednoznačne možná, vylučujeme však obraz Krista, ktorý by bol prinajmenšom centrálné umiestnený (navodzuje ho Gróhovo akvarel mylným zdôraznením brady). Z posunu polopostavy je zrejme, že na pravej strane musel byť ďalší atribút okrem predmetu, ktorý držala v rukách. Na starších fotografiách (Baláž 1963) sa javí so spodným zaobleným okrajom (misa?), na pravej strane stopy tmavých liniek vzbudzujú dojem košíka s plodmi, nad ním bol snáď ešte

Obr. 11. Maľba na valenej klenbe podjazdu, kvetinové motívy v strednej časti (foto M. Ďuricová).

Obr. 12. Portál na 1. poschodí medzi južným a západným krídlom, F. Kubinyi, 1864 (Kubinyi 1864, obr. I/ 3).

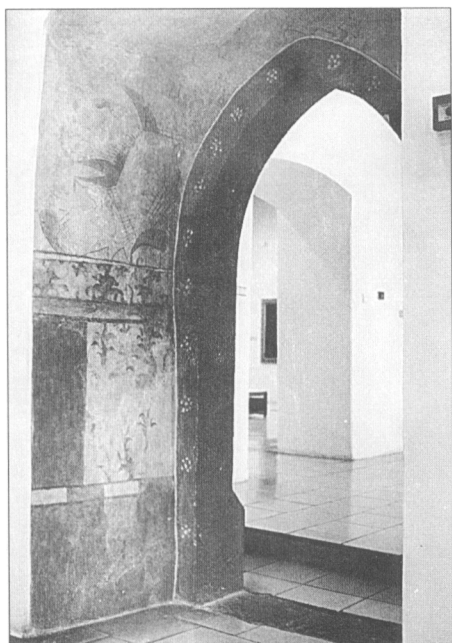

nejaký útvar (koruna?). Podľa týchto indícií by sa mohlo jednať o sv. Alžbetu Durýnsku (F. Kubinyi uvádza aj „na hlavu niečo podobné korune“, 1864, 37, prípadne fragmenty hnedého rúcha by mohli naznačovať rehoľný šat sv. Alžbety ako terciárky sv. Františka), ktorej kult je vo Zvolene spätý s patrocíniom farského kostola a konaním jedného z jarmokov na jej sviatok, povoleným Matejom Korvínom v roku 1487 (Zrebený 1986, 66).

Interpretačným problémom je i spomenutá maľba špalety portálu v južnom krídle, nepochybne pozostatok niekdajšej výmaľby miestnosti. Jednoznačnejšia je len soklová časť, opäť s imitovanou drapériou, ale iného charakteru ako v severnej sieni. Horný širší pás zrejme predstavuje pult zakrytý okrovou látkou s plným čiernym vzorom listov a vetvičiek, užší pás pod ním naznačuje hnedookrovou farbou zatienenie rímsového profilu (podžľabenia pultu), dolu vpravo pokračuje rovnaká imitácia látky, na ľavej strane s červenohnedým poľom a celý záves ukončuje pásik striedavých čiernych a okrových políčok nad spodným červenohnedým základom sokla. V tejto podobe iste sokel pokračoval na steny miestnosti. Zdá sa byť najvyššou obdobou a plošným premietnutím iluzívno-perspektívneho soklového útvaru.

Fragmenty na hornej ploche špalety nie sú jednoznačne čitateľné. Zachovali sa len časti čiernej štetcovej podkresby a niekoľko farebných plošiek na zelenom základe, rozsiaholo a znejasňujúco doplnenom pri poslednom reštaurovaní. Viac detailov síce preukazuje staršia fotografia nálezu z roku 1962 (archív Slovenského pamiatkového ústavu), ale ani tá nepodáva ucelenejší obraz. Jasnejšie sa črtá len takmer stredový útvar zrezaného nepravidelného kužeľa so šrafovaným naznačením zaoblenia a širokou základňou za soklom. Hore pokračuje šrafovaným, doprava nakloneným valcom nad zlomom, respektíve zásekou, odhaľujúcim vnútorné plochy oboch útvarov v tmavšej červenej farbe. Celok sa podobá prefatému kmeňu stromu, čomu by zodpovedal aj malý fragment okrovohnedej farby na šrafúre obliny a jeden asi konárový výbežok. Na pravej strane tejto časti špalety sú ešte dva podobné červené hrotité a prehnuté tvary ako pri záseku. Červený útvar vľavo dolu by svojimi vykrúženými obrysami a preliačeným stredom mohol predstavovať skôr spadnutý plod. V každom prípade sa tu prezentovali prírodné formy už podľa zelenej farby na častiach plochy (reštaurátorom nezmyselne rozšírenej i na pôvodne sivé alebo sivookrové miesta). Ak by sa jednalo o zoťaté stromy, je otázny ich významový aspekt. Ťažko by sa zosúladiť s predstavou zelených izieb, v ktorých takýto motív nie je známy a ani nemá opodstatnenie. Ponúkal by sa religiózny výklad podľa Matúšovho evanjelia (kapitola 3, verš 10): „Ale sekera je už priložená na korene stromov, každý strom teda, ktorý nerodí dobré ovocie, vytnú a hodia do ohňa.“ Sú to slová Jána Krstiteľa proti farizejom, zopakované ešte v časti Výstraha pred falošnými prorokmi (kapitola 7, verš 19). V kresťanskej ikonografii tvorí takýto strom – arbor mala alebo strom nerestí – pendant k stromu života, arbor bona (Lexikon Herder I. 1990, 262–267), ktorý mohol byť zobrazený na pravej špalette (tam sa nezachovali žiadne pozostatky maľby). Napokon nad vrcholom portálu je zbytok zalamovanej pásky, pôvodne snáď s objasňujúcim nápisom aj k obsahu špaliet. Ďalej je otázne, či fragmenty písmien na predpokladanom kmeni ľavej špalety patrili k pôvodnej vrstve – ich linky sú sivé na rozdiel od čiernych čiar ostatných motívov. Podľa ústneho zdedenia J. Šedivého by sa mohli čítať ako Sancta (posledné písmeno je pravdepodobne majuskulné a, tvarovo vychádzajúce z okrúhlejšej formy v náznaku paralelizovaného vrcholku) vo vzťahu k malému fragmentu súbežných zvlínených sivých liniek na ľavej strane (prameň vlasov?). Ich poloha koliduje s popísanými čierno kreslenými prvkami, preto snáď ide o mladšiu neskorogotickú kresbu. Tieto otázky sa však mohli vyjasniť dôslednou analýzou bezprostredne po odkrytí maľby. Problematické reštaurovanie znemožnilo sledovanie viacerých súvislostí.

Posledný maliarsky celok hradu v nástupnom priestore jednoramenného schodiska do veľkej siene severného krídla je úplne odlišného druhu. Steny pokrýva pravidelný raster štvorcových kaziet (40×40 cm) so šikmým okosením v bielej a sivej farbe, vyjadrujúcich osvetlené a zatienené časti. Všetky iluzívne prehĺbené zadné plochy majú svetlozelený náter s červeno vyplneným kruhom v strede. Drobné nepravidelnosti (najmä kolísajúci rozmer

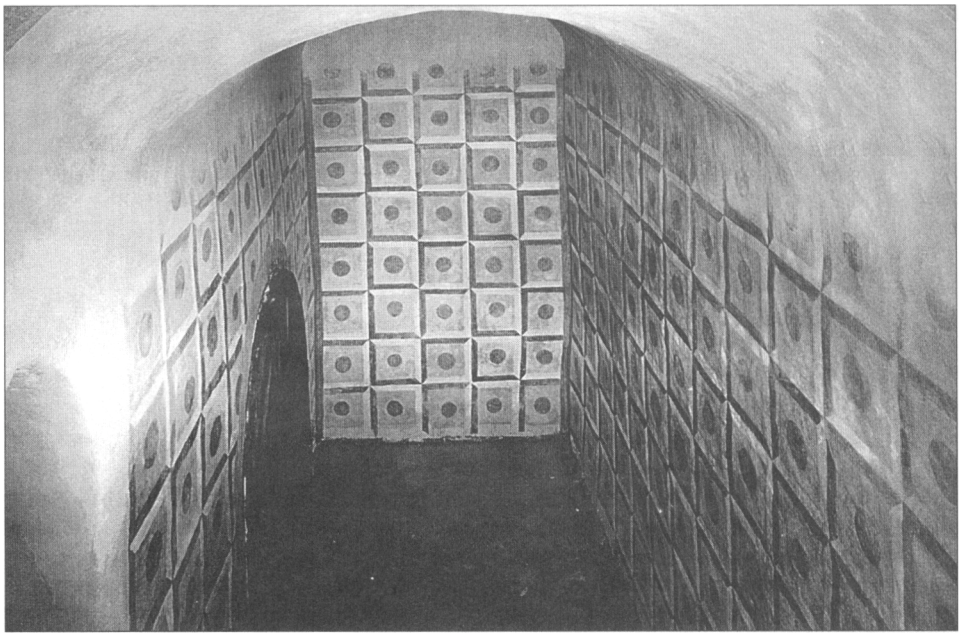
Obr. 13. Špaleta lomeného portálu vo východnej časti 1. poschodia južného krídla (foto autorka).

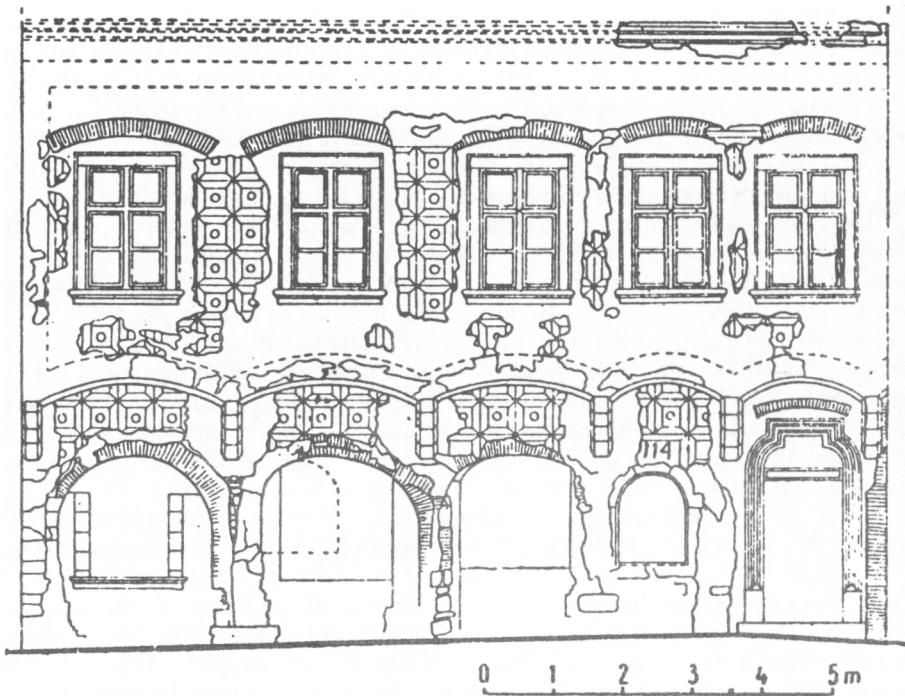
Obr. 14. Špaleta lomeného portálu vo východnej časti 1. poschodia južného krídla, stav po odkrytí maľby v roku 1962 (Archív Slovenského pamiatkového ústavu Bratislava).

a nepresnosť stredového umiestnenia červených terčov) vyplývajú z voľného spôsobu maľovania bez rysovanej predkresby a prísnej geometrickej konštrukcie. Ani tieňovanie kaziet sa neriadi jednotným zdrojom svetla, dodržiava sa len striedanie sivých a bielych šikmín v susednom postavení, čím dochádza k optickému posunu jednotlivých polí. Zjavne je táto výzdoba prácou maliara, ktorý nepochopil iluzívny princíp kazetovej zostavy a aplikoval ju ako nový sprostredkovaný druh dekorácie. Omietková vrstva má ešte stredoveký charakter v sledovaní nerovností muriva a viaže sa napokon na vstup neskorogotickej formy s kamenným okoseným ostentím a polkruhovým záklenkom (zo strany nádvorja je rovnaký portál, len s miernym segmentom záklenku). Samotná kazetová výzdoba má pôvod v talianskej renesančnej architektúre druhej polovice 15. storočia v nadväznosti na toskánsku tradíciu farebných mramorových obkladov stien. V maľovanej podobe majú zvolenské iluzívne kazety najbližšiu analógiu v Budíne, na Tárnok utca 14 (Topografia 1955, 520–525). Priečelie tohto meštianskeho domu pokrývajú rovnaké kazety, majú len o niečo väčší rozmer (50×50 cm) a inú farebnosť s dôslednou svetelnou perspektívou (dopad svetla z ľavej hornej strany, na šikminách dva odtiene hnedej, svetlookrová a žltá, vpadnutá plocha červená so žltým terčom). Na fasáde sa zachoval aj dátum ...514, ktorý by mohol byť východiskom pre datovanie zvolenskej maľby a nového schodiska. Vzniklo zrejme na mieste staršieho podľa lomeného okna so šikmo vloženým kamenným ostentím s trojlístom – táto poloha zabezpečovala lepší prísun svetla na schodiskové stupne. Pozoruhodné sú aj jeho špalety, vymurované do výšky nábehu záklenku zo špárovaných tehál, ktoré sa inak na hrade nevy-skytujú.

Ako vyplýva z predchádzajúceho, všetky zachované maliarske fragmenty hradu patria v časových a slohových reláciách do neskorogotickeho obdobia. Staršia fáza po výstavbe kráľovského sídla (G. Balaša prináša zaujímavú, ale inak nedoloženú správu, že „roku 1959 v južnom krídle paláca na nádvorí našli v múre nádobku so strieborným denárom kráľovnej Márie z rokov 1382–1385“, 1964, 27) nie je doložená žiadnymi nálezmi maľby, ak

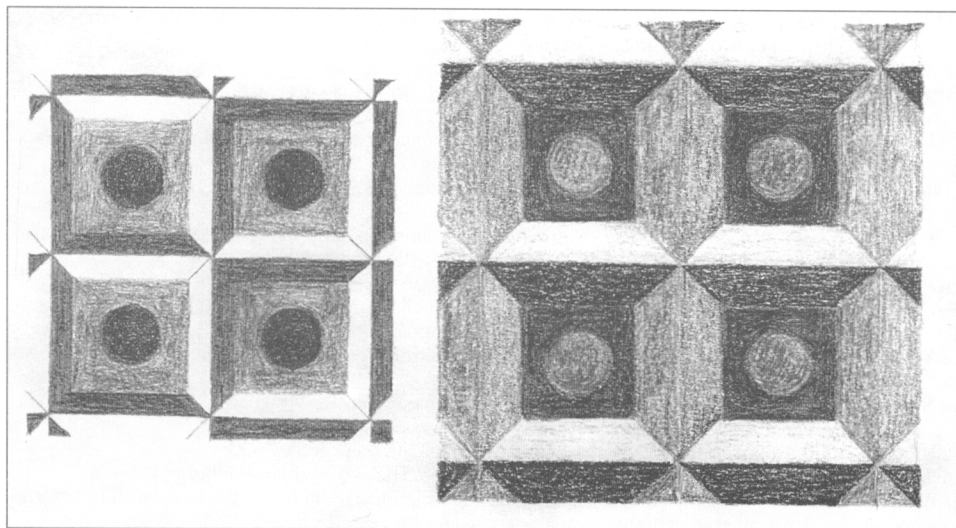
Obr. 15. Nástupný priestor schodiska v severnom krídle, maľba iluzívnych kaziet (Archív Slovenského pamiatkového ústavu Bratislava).

Obr. 16. Budapešť, Tárnok utca 14, priečlie s nálezmi iluzívnych kaziet, datované 1514 (Topografia 1955, obr. 492).

neberieme do úvahy zbytky sivého náteru na interiérových kamenných článkoch kaplnky s imitáciou bieleho špárovania a exteriérové omietky s červenou kvádrovou sieťou, červenými náročnými kvádrami a nabielenými paspartami okien, datované – snáď príliš skoro – do rokov 1370–1380 (Mencl 1968, 57–58). Ani neskôr niet stôp po interiérových úpravách stien. Pravdepodobne v posledných dvoch desaťročiach 15. storočia sa pristúpilo k rozsiahlej obnove miestností 1. poschodia i podjazdu s osobitným výtvarným dôrazom na veľkú sieň severného krídla. K akej príležitosti alebo z podnetu koho vznikli veľké maliarske komplexy nemožno zatiaľ zodpovedať. V uvedenom čase bol hrad v kráľovskom majetku, v roku 1501 ho za vysokú pôžičku dostal od kráľovnej Anny do zálohu Ján Thurzo.

Poslednú maliarsku etapu stredovekého hradu predstavuje výmaľba stien schodiska aj napriek tomu, že už transponuje taliansky orientovanú renesančnú dekoratívnu sústavu. Nová úprava schodiska, ktorú možno datovať do druhého, prípadne tretieho desaťročia 16. storočia, súvisela pravdepodobne s rozsiahlejšími stavebnými prácami a s výstavbou dvorovej, osemhrannými piliermi nesenej arkády (nezmyselne ju zbúrali v šesťdesiatych rokoch 20. storočia). D. Menclová (1954, 47–48) ju dotovala až po roku 1548, hoci charakter kamenárskych detailov nie je vzdialený neskorogotickým portálom južného krídla. Tento všade citovaný rok najmä vo vzťahu k nadstavbe hradu by bolo vôbec potrebné korigovať. Mierne zaoblený kameň s vysekaným dátumom 1548, považovaným za začiatok veľkých prestavieb (Menclová 1954, 47–49) je totiž nadpražím okna alebo vstupu so šikmo okosenou spodnou hranou, prechádzajúcou po stranách do okosených nábehov bočníc. Do dvoroveho priečelia severného krídla bol vsadený sekundárne už podľa zjavných, tehliami vyplnených deštrukcií muríva, viditeľných na starších fotografiách. V tejto súvislosti G. Balaša (1964, 33–34) bez udania prameňa uvádza, že „sú aj správy o tom, že tento kameň bol prenesený zo severozápadnej veže po jej likvidovaní 28. septembra 1821“. Niet preto dôvodu stanovovať rok 1548 ako nástupný, skôr patrí k záveru stavebných aktivít, ktoré tu prebiehali s veľkou pravdepodobnosťou už od polovice dvadsiatych rokov 16. storočia. Vtedy bola vlastníčkou hradu spolu so stredoslovenskými banskými mestami kráľovná Mária, vdova po Ľudovítovi II. Jagellonskom. Obranou svojich majetkových práv poverila vojenského hradného kapitána Krištofa Thurna, ktorý dal okrem iného v jej mene vykonať stavebné úpravy na hrade Slovenská Ľupča (na vstupnom portáli meno kráľovnej a dátum

Obr. 17. Iluzívne kazety Zvolenského hradu a budínskeho domu na Tárnok utca 14, M 1:10 (kresba autorky).

Obr. 18. Kamenné nadpražie s letopočtom 1548, vsadené do múru severného krídla zo strany nádvorja (Archív Slovenského pamiatkového ústavu Bratislava).

1531) a delá z roztavených zvonov umiestnil asi v roku 1535 na víglašskom a zvolenskom hrade (Hanuliak, Ragač 2000, 239–242). Je možné, že zahájil aj prestavby vo Zvolene. Prinajmenšom treba pripomenúť rok 1527, zaznamenaný na vyššie uvedenom akvarele V. Myszkovszkeho. Napokon sgrafitové exteriérové výzdoby už nadstavaného hradu (Smoláková 2000, 25–32) sa musia datovať do polovice 16. storočia.

Literatúra

- BALAŠA, G., 1964: Historické pamiatky Zvolenského okresu. Zpravodaj Vlastivedného krúžku pri Vlastivednom múzeu vo Zvolene IV. Zvolen.
- BALÁŽ, G., 1963: Protokolárny zápis o prieskume nástenných a stropných malieb na Zvolenskom hrade. Archív Slovenskej národnej galérie, Bratislava (rukopis).
- BOŘUTOVÁ-DEBNÁROVÁ, D., 1993: Dušan Samo Jurkovič, osobnosť a dielo. Bratislava.
- BRAVERMANOVÁ, M.–LUTOVSKÝ, M., 2001: Hroby, hrobky a pohřebišť českých knížat a králů. Praha.
- ĎURDIÁKOVÁ, E., 1971: Slovenská neskorogotická ornamentálna nástenná maľba v profánnej architektúre. ARS, Umeleckohistorická revue SAV, Bratislava.
- DVOŘÁKOVÁ, V.–KRÁSA, J.–STEJSKAL, K., 1978: Stredoveká nástenná maľba na Slovensku. Bratislava.
- FLIK, J.–OLSZEWSKA-ŚWIETLIK, J., 2001: Imitacje tkanin brokatowych w ślaskim warsztacie malar-skim Mistrza lat 1486/1487. Ochrona zabytków LIV, 1, Warszawa.
- GOLLEROVÁ-PLACHÁ, J., 1937: Látky z pražské královské hrobky. Praha.
- HANULIAK, V.–RAGAČ, R., 2000: Príspevok k problematike existencie kláštorného hospica a Kostola sv. Ducha v Slovenskej Lupči. In: Archaologia historica 25, Brno.
- IZAKOVIČOVÁ, M., 1964: Zvolenský zámok, príspevok k zhodnoteniu nových nálezov gotického obdobia. Vlastivedný časopis XIII, 3.
- JANKOVIČ, V., 1973: Dejiny pamiatkovej starostlivosti na Slovensku v rokoch 1850–1950. In: Monumentum tutela, Ochrana pamiatok 10, Bratislava.
- JURSA, A., 1970: Rekonštrukcia Zvolenského zámku. Pamiatky a príroda, 2–3.
- LEXIKON 1990: Lexikon der christlichen Ikonographie I–VIII, vyd. Herder, Freiburg.
- LOVACKÝ, M., 1999: Viktor Miškovský ako výtvarník, dokumentarista (Grafická ikonografia). In: Viktor Miškovský a súčasná ochrana pamiatok v strednej Európe. Bratislava–Budapest.
- KRÁSA, J., 1978: Knižní malířství. In: Pozdně gotické umění v Čechách (1471–1526). Praha.
- KRÁSA, J., 1978: Nástěnná malba. In: Pozdně gotické umění v Čechách (1471–1526). Praha.

- KRÁSA, J., 1964: Nástěnné malby žirovnické zelené světnice. Příspěvek ke studiu pozdně gotické pro-fánní malby. Umění XII, 3.
- KUBINYI, F., 1864: Zólyommegye műemlékei. In: Archaeologiai közlemények IV. Budapest.
- LEIXNER, A.–FIALA, A., 1974: Správa z reštaurátorského prieskumu kaplnky Zvolenského zámku. Archív Slovenského pamiatkového ústavu, Bratislava (rukopis).
- MATUŠČÁK, J., 2000: Kaplnka Zvolenského zámku – gotická etapa. In: Archaeologia historica 25, Brno.
- MENCL, V. a kol., 1968: Výtvarný vývoj středověkých omítek. Praha.
- MENCLOVÁ, D., 1954: Hrad Zvolen. Bratislava.
- PAKAN, J.–ILIEV, V., 1986: Reštaurovanie gotickej výzdoby schodiska rytierskej siene na zámku vo Zvolene. Štátne reštaurátorské ateliéry Bratislava – Oblastný reštaurátorský ateliér Banská Bystrica. Archív Slovenského pamiatkového ústavu, Bratislava (rukopis).
- RADOCSAY, D., 1954: A középkori Magyarország falképei. Budapest.
- REICHEL, R., 1956: Das Granatapfelmotiv in der Textilkunst. Berlin.
- RÓMER, F. F., 1874: Régi falképek Magyarországon. In: Monumenta archaeologica III. Budapest.
- SACHS, H.–BADSTÜBNER, E.–NEUMANN, H., 1980: Christliche Ikonographie in Stichworten. Leipzig.
- SCHÖNWEITZOVÁ, Š., 1972: Archeologický výskum v areáli Zvolenského zámku. In: Monumentorum tutela, Ochrana pamiatok 8, Bratislava.
- SMOLÁKOVÁ, M., 2000: Najstaršie sgrafitá v oblasti stredného Slovenska. In: Archaeologia historica 25, Brno.
- SMOLÁKOVÁ, M., 2001: K ikonografickej problematike nástenných malieb v tzv. Thurzovom dome v Banskej Bystrici. In: Archaeologia historica 26, Brno.
- ŠÁŠKY, L., 1957: Nové projekty na úpravu Zvolenského zámku. Pamiatky a múzeá VI, 2. Topografia 1955: Magyarország műemléki topográfiája IV. Budapest műemlékei I. Zost. F. Pogány. Budapest.
- VALLAŠEK, A., 1988: K opevneniu Zvolenského zámku. In: Archaeologia historica 13, Brno.
- ZREBENÝ, A., 1986: Zvolen do roku 1526. In: Stredné Slovensko 5, Zborník Stredoslovenského múzea v Banskej Bystrici. Banská Bystrica.

Zusammenfassung

Mittelalterliche Wandgemälde in der Burg von Zvolen

In der Burg von Zvolen bewahrten sich mehrere Fragmente der mittelalterlichen Wandgemälde, die bisher noch nicht wie typologisch so auch in den Motiven ausgewertet waren. In der älteren Literatur ist nur ein Gewölbegemälde der Auffahrt und heute schon nicht mehr existierende Ornamentalkonstruktion über dem spätgotischen Portal des Südflügels bekannt. Die meisten Erkenntnisse zu dieser Thematik stammen aus den 60. Jahren des 20. Jhs., wann die Burg rekonstruiert wurde.

Die besten und relativ umfangreichsten Fragmente befinden sich im großen Saal, im ersten Stock des Nordflügels. Dieser Saal war der repräsentativste Raum mit den großen sechsgliedrigen gotischen Fenstern. Für die Form der Dekoration und auch für die Datierung ist eine der Fenstersternen der Südwand bestimmend, denn dort befindet sich ein Gemälde mit datierbaren Merkmalen. Grund für die Datierung bildet ein illusiver Pultsokl mit einem Textilgehänge. Das Muster auf diesem Textilgehänge erinnert an die italienischen Brokat-, Samt- oder Damaststoffe, die in der 2. Hälfte des 15. Jhs. überwiegend in Florenz, Venedig, Mailand und Genua erzeugt wurden. Diese teure und mit großen Mustern verzierte Stoffe (Motiv mit Granatapfel im Blätterrahmen) sind oft auf den Tafelbildern im letzten Viertel des 15. Jhs. dargestellt. Über dem Textilgehänge sind zeichnerische Reste einer Figurdraperie und vielleicht auch eines Atrubits (Hl. Leonhart). Man kann voraussetzen, daß die 7 Fensterspaletten dieselbe Verzierung wie im obigen Fall hatten. An den Wänden war den Fragmenten nach über dem Sockel ein dichtes Gewirr von Akatranken auf einer ockerroten Unterlage. In der Form und im Styl ist das Gemälde den Gemälden in sogn. Thursushaus in Banská Bystrica ähnlich.

In den letzten zwei Jahrzehnten des 15. Jhs. arbeiteten auf der Burg mehrere Maler. Im großen Saal arbeiteten wenigstens zwei Maler, andere haben das Gewölbegemälde in der Auffahrt durchgeführt. Für dieses Gemälde sind Lilienblüte charakteristisch. Eine dominante Stellung hat hier ein kreisförmiges Medaillon mit einer Halbfigur, die man wegen der großen Beschädigung nicht mehr identifizieren kann (Hl. Elisabeth von Thüringen?). Ein Interpretationsproblem stellt nur wenig erhaltenes Gemälde im Südflügel dar. In diesem Fall überlegt man von gefällten Bäumen nach Evangelium des Hl. Mathäus.

Die letzte Ganzheit ist das Gemälde der Wände des Treppenhauses in den Saal des Nordflügels. Das Gemälde stellt ein Motiv der regelmäßigen quadratförmigen Illusione Kassetten mit einer grünen Unterlage und mit einem roten Kreis dar. Die nächste Analogie kann man in Buda, Tarnok-gasse 14, mit der Datierung in das Jahr 1514 sehen. Das Gemälde dieser Art datiert man in Zvolen in das 2. oder 3. Jahrzehnt des 16. Jhs. Die anderen Fragmente gehören in die spätgotische Periode. Das Gemälde vom Ende des 14. Jhs. in Zvolener Burg fehlt.

Abbildungen:

1. Burg Zvolen. Blick von der Nordseite und Grundriß des 1. Stocks. F. Kubinyi, 1864.
2. Burg Zvolen. Nordsüdlicher Schnitt, 1896.
3. Burg Zvolen. Blick von der südwestlichen Seite. Aquarell, V. Myszkovszky, 1895.
4. Burg Zvolen. Saal im 1. Stock des Nordflügels. Sockel mit einem Textilgehänge.
5. Italienischer Brokatstoff vom 15. Jh.
6. Burg Zvolen. Saal im 1. Stock des Nordflügels. Ein Gemäldefragment an der Südwand.
7. Burg Zvolen. Saal im 1. Stock des Nordflügels. Ein Gemäldefragment an der Nordwand.
8. Burg Zvolen. Saal im 1. Stock des Nordflügels. Ein Gemäldefragment im westlichen Teil der Südwand.
9. Burg Zvolen. Aquarellkopie des Gewölbegemäldes der Auffahrt, I. Gróh, 1909.
10. Burg Zvolen. Das Gewölbegemälde der Auffahrt. Halbfigur mit dem Heiligenschein im kreisförmigen Medaillon.
11. Burg Zvolen. Das Gewölbegemälde der Auffahrt, Blumenmotive im mittleren Teil.
12. Burg Zvolen. Portal im 1. Stock zwischen dem Süd- und Westflügel. F. Kubinyi, 1864, Abb. I/3.
13. Burg Zvolen. Spalette des Portals im östlichen Teil des 1. Stocks des südlichen Flügels.
14. Burg Zvolen. Spalette des Portals im östlichen Teil des 1. Stocks des südlichen Flügels. Situation nach der Freilegung des Gemäldes im Jahr 1962.
15. Burg Zvolen. Antrittsraum des Treppenhauses im Nordflügel. Gemälde der Illusionskassetten.
16. Budapest, Tarnok-Gasse 14. Stirnseite mit den Illusionskassetten, 1514.
17. Illusionskassetten in der Burg Zvolen und des Hauses in Budapest, Tarnok-Gasse 14, 1:10.
18. Burg Zvolen. Stein mit dem Jahr 1548, die in das Mauerwerk des Nordflügels von der Hofseite eingesetzt wurde.